

Tiede ja tutkijat poliittisten päätöksentekijöiden apuna

Eino Tunkelo

Professori Jorma Routti totesi Tieteen päivillä monipuolisen esitelmänsä yhteydessä, että poliittiset päätöksentekijät kokevat usein ongelmaksi, että tiedemiehet ja tutkijat eivät osaa antaa vastauksia heidän kysymyksiinsä. Halua ja kykyä varmasti on, mutta tavoitteissa ja näkökulman aikajänteessä on suuria eroja. Tieteen perusolemus on totuuden etsiminen ja ilmiöiden ymmärtäminen. Poliittinen päätöksentekijä taas haluaa vastauksia ajankohtaisiin ja konkreettisiin kysymyksiin, kuten esimerkiksi, mitä tapahtuu, jos toimitaan tietyllä tavalla.

Esimerkkinä voidaan tarkastella hiilidioksidipäästöjen aiheuttamaa ilmastonmuutosta, josta on muodostunut suorastaan globaalinen poliittinen ongelma. Tiedeyhteisön piirissä kysymystä on pohdittu jo vuosikymmeniä. Suomessa teknillistieteelliset akatemit julkaisivat jo 1989 lähinnä poliittisille päätöksentekijöille tarkoitetun raportin *Kasvihuoneilmiö, ilmastonmuutos ja Suomi*. Kansainvälinen tieteellinen yhteisö käynnisti samoihin aikoihin YK:n tuella laajan hankkeen nimellä Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), joka on tuonut julkisuuteen jo toisen laajan selvityksen. Suomen akatemian Silmu-projekti kartoitti tähän ongelmaan liittyvät taustatekijät ja kehitystrendit erittäin yksityiskohtaisesti ja korkealla tieteellisellä tasolla. Miksi kuitenkin poliitikot kokevat, että heillä ei ole relevanttia tietoa päätöksentekoon?

Vastaus lienee siinä, että vaikka asiat joita tarkastellaan ovat samoja kysymyksiä, tieteellä on omat pitkäjänteiset tieteen traditioon sitoutuvat kriteerit, jotka pyrkivät takaamaan kestävien ja koko tieteellistä tietämystä laajentavien tulosten saavuttamisen, jolloin siis näkökulmana on tieteellisen tiedon laajentaminen ja syventäminen. Tämä koskee nimenomaan perustutkimusta, soveltavassakin tutkimuksessa, vaikka lähdetään tavoitteista, on pyrkimyksenä kuitenkin uuden tiedon tuottaminen. Tieteen näkökulma on perusluonteeltaan analyttinen.

Poliitikot ja ns. käytännön ihmiset asettavat asiat päinvastaiseen järjestykseen: mitä on tehtävä, että jokin asia saataisiin aikaan tai jonkin muun tapahtuminen estettäisiin. Vaikka sen ratkaisussa käytettäisiin parasta mahdollista ja mahdollisimman monipuolista tieteellistä tietoa, on kysymyksenasettelu perusluonteeltaan synteettinen. Kysymys ei ole sanan varsinaisessa mielessä uuden tutkimustiedon tuottamisesta, vaan asiaan vaikuttavien tekijöiden ja niiden välisten vuorovaikutusten selvittämisestä. Ei siis ole kysymys ainakaan perustutkimuksesta, eikä juuri soveltavastakaan tutkimuksesta, vaan sitä voitaisiin parhaiten kuvata sanalla selvitys, jossa toki käytetään hyväksi parasta tieteellistä tietoa ja analyysitaitoa, mutta joka kuitenkin on erittäin voimakkaasti tavoite ja jopa suorastaan arvolähtöistä. Sen vuoksi tieteen tekijä ei voi olla poliittinen päätöksentekijä, vaara voi olla jopa lysenkolainen maailmankuva.

Ongelma ei sinänsä ole uusi. Vallanpitäjät ovat aina käyttäneet tiedemiehiä neuvonantajinaan, toisinaan paremmalla toisinaan huonommalla menestyksellä. Toisen maailmansodan ajalta on paljon esimerkkejä. Tuloksena oli toisaalta uusien aseiden ja asejärjestelmien kehittäminen, esim. tutka, toisaalta tieteelliseen ajatteluun perustuva uusi systematiikka, systeemianalyysi, joka on saanut laajan käytön myös liike-elämän päätöksenteon tukijärjestelmänä.

1970-luvulla, teknologisten kysymysten monimutkaistuuessa ja ympäristökysymysten merkityksen lisääntyessä syntyi jälleen uudenlainen ajattelutapa, technology assessment, joka systeemianalyysin kaltaisesti ja vaihtoehtojen kvantitatiivista vertailua korostaen pyrki tarjoamaan poliittisille päätöksentekijöille niiden toivomaa tukea. Yhdysvaltain kongressin yhteyteen perustettiin 1976 Office for Technology Assessment (OTA), jonka piirissä on käsitelty suuri joukko mielenkiintoisia tekniikan yhteiskunnallisia vaikutuksia koskevia kysymyksiä, esimerkiksi tekosateen tuottamista ja sen seurausvaikutuksia, liikenteen päästöjen vaikutuksia, uusia lääketieteellisiä tekniikoita jne. ja julkaissut ne julkisesti saatavilla olevina raportteina, joita myös liike-elämä käyttää hyväkseen perusteellisina selvityksinä markkinointi- ym. päätöksentekotilanteissa. OTA on ollut esikuvana muiden maiden hallitusten ja parlamenttien vastaavien elimien perustamiselle. Euroopassa tunnetuimmat ovat Ranskassa, Saksassa, Hollannissa ja Tanskassa.

Suomen eduskunta päätti viime vuonna antaa technology assessment -toiminnan aloittamisen tulevaisuusvaliokunnan tehtäväksi. Sen piirissä on kaavailtu selvitysten laatimisen organisoimista lähtien siitä periaatteesta, että eduskunta lainsäätäjänä on korkein arvojen asettaja yhteiskunnassa. Kansanedustajista muodostetun elimen alaisuudessa toimisi tieteellisten asiantuntijoiden ryhmä, joka tilaa osaselvityksiä eri alojen asiantuntijoilta ja laatii niistä yleistajuisen yhteenvedon ja selvityksen. Näin uskotaan syntyvän parhaaseen mahdolliseen tieteelliseen tietoon perustuva, helposti ymmärrettävä ja päätöksentekijöille käyttökelpoinen raportti.

Professori, Teknillisten Tieteiden Akatemian toimitusjohtaja